

TAMNI LAVIRINT

Lorens Darel

Preveo
Borivoj Gerzić

Laguna

Naslov originala

Lawrence Durrell

THE DARK LABYRINTH*

Copyright © Faber & Faber, 2001

Margareti, Džeraldu i Lesliju

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

* Roman je prvobitno objavljen 1947. godine pod naslovom *Cefalû*.
(Prim. prev.)

Sadržaj

Siže	6
Arijadnina nit	26
Portreti	38
Putovanje je započelo	93
Medijum	108
Lavirint	133
Put u Kefaloniju	142
Grad u steni	151
Neprijatelj grob	164
U tami	176
U manastiru	187
Kempion	194
Na krovu sveta	204
U „Kefaloniji“	242
Piščeva beleška	249
O piscu	251

Siže

Tokom prve polovine juna 1947, mala grupa turista našla se zarobljena u tek otkrivenom lavirintu iznad seoceta Kefalonije, na ostrvu Kritu. Zajedno sa vodičem iz turističke agencije ušli su u mrežu pećina i hodnika s namerom da istraže takozvani „Grad u steni“ – čiji je pronalazak godinu dana ranije bacio novo svetlo na dugu arheološku karijeru ser Huana Akselosa. Iznenadnim i neočekivanim nesrećnim događajem, vodič grupe je poginuo. Pad jedne stene odvojio je nekoliko članova družine od glavne grupe, ali je jedan od njih, lord Grejsen, iako su šanse za to bile gotovo neznatne, ipak uspeo da pronađe izlaz.

Dok romanopisac možda smatra neophodnim da se izvini zbog izbora tako banalne teme, novinari nemaju sličnih predrasuda. Ova izuzetna priča odmah se našla na prvim stranicama londonske štampe. Predstavljajući onaj deo istine koji je neobičniji od mašte, oberučke je dočekan i u američkim novinama, gde se, u jednom podnaslovu, pojavila i završna zajedljiva opaska o toj temi – „Lord se izgubio u Lavirintu“. *Tajms* je iskoristio priliku da još jednom skrene pažnju na sjajno Akselosovo otkriće lavirinta, pošto se dugo smatralo da je priča o lavirintu samo mit. Reči „lavirint“ i „minotaur“ našle su se u ukrštenici *Dejli mirora* već sredinom tog meseca. Grčka štampa iz Atine prenosila je izveštaje objavljene u američkim novinama, pošto nije mogla da obezbedi troškove za specijalnog dopisnika. U jednom izveštaju, dopisnik je otišao toliko daleko da je rekao kako u lavirintu još uvek živi neko čudovišno stvorenje – zapravo, Minotaur – odgovorno za smrt izvesnog broja nevinih seljana. S

pojavom konačne verzije priče samog lorda Grejsena, u kojoj je on opisao čitav nesrećni događaj, kao i srećni sticaj okolnosti koji mu je omogućio da pronađe izlaz, ovaj slučaj nipošto nije bio okončan. Mladi Amerikanac upravo je popio četvrtu šoljicu čaja, a onda je zatvorio beležnicu. Još je bio pomalo zgranut detinjastom nadmenošću lorda Grejsena i glomaznom pojavom njegovog prijatelja Akselosa, koji je sedeo kraj sunčevog sata u prizemlju svoje lepe kuće i dokono pušio ne mareći mnogo za pitanja mladog novinara. Okolo je vladala tišina, čuo se samo zvuk makaza duž guste živice. „Kefalonija“ je velika bela kuća od kamena, odvojena od mora šumarkom oleandra. U sumraku, mladi Amerikanac je posmatrao kako sunce dodiruje snegom prekrivene vrhove Belih planina. Uzdahnuo je.

„Eto, lorde Grejsene“, reče on, „to bi bilo sve.“ U mislima je oblikovao kompliment koji je hteo da uputi ser Huanu povodom izuzetne lepote njegove kuće i imanja, ali, nekako, nije mogao da ga izgovori. Akselos je bio strogog izgleda, krivonog, s kukastim nosom i ćelav. Oči su mu imale nekakvu reptilsku usponost, pogled mu je bio ukočen. Sedeo je na ivici kamenog sunčevog sata i pušio cigaru. „Pa, idem ja“, rekao je mladi Amerikanac. Na obodu sela čekala su ga kola; put do Kanije je dug. Dopustio je da mu lord Grejsen, predusretljivo ali nekako s visine, stegne ruku. „Hvala vam, gospodine“, rekao je i krenuo šljunkovitom stazom ka putiću za mazge koji je vodio do Kefalonije. Nije imao baš neku priču.

Ali pošto je beležnicu zaboravio na stočiću, vratio se istim putem, a onda krenuo prečicom, preko terase i pošljunčanog puteljka. Akselos se bio zavalio u ležaljci. Upravo je izabrao jednu breskvu iz činije sa stola. Grejsen je sedeo s rukom prebačenom preko naslona stolice i s prekrštenim nogama. Podigli su pogled kada su se na šljunku začuli mladićevi koraci. Ovaj se izvinio i uzeo svoje izgužvane papire.

„Gospodine Hau“, reče Akselos hrapavim, dubokim glasom. Malim srebrnim perorezom ljuštio je breskvu. Nota drskosti u

njegovom glasu bila je prefinjena – i nenamerna. Priroda je u njemu izmešala crte nekog izopačenog pape i sporost krokodila, a svemu tome dodala i preterano grub glas. Kada se Akselos osmehnuo, mladi Amerikanac je shvatio da on nije namerno neprijatan. „Ulaz u lavirint zatvoren je usled odrona stene. Sve dok se stena ne ukloni, verovatno neće biti vesti od ostalih. Čini mi se da bi trebalo da vam dam savet da ne gubite vreme povodom svega toga, je l' tako, Diki?“

Na Grejsenovom licu titrao je njegov uobičajeni izraz dečake nadmenosti. Dobročudno je klimnuo glavom: „A i krajnje je opasno.“ Mladi Amerikanac je osećao blagu nervozu kad god je imao posla sa Englezima. „Uznemirrujuće je, gospodine“, reče on kotrljajući ovo „r“ koliko god je to mogao,* „što ne možete da mi kažete koliko je tačno ljudi bilo u grupi. Izveštaji se razlikuju. Recimo, vi ste mi pomenuli ime gospodina Kempiona.“

„Oh, da. Tako je“, reče Grejsen. „Naravno da je on bio tamo.“

„Ali njega uopšte nema na spisku putnika *Evrope*. S druge strane, kapetan Berd...“

„Kapetan Berd je ovde“, reče Akselos. „On nije ni ulazio u lavirint.“

„Znate šta, u dokumentima brodskog blagajnika *Evrope* zapisano je njegovo ime. Kao jednog od prvobitnih članova grupe.“

„Greška.“

„Sve je to veoma zbunjujuće.“

Stavio je beležnicu u džep pa se strmim kamenitim putem žurno uputio ka selu. Auto je bio tamo gde ga je ostavio. Ušao je i vozač ga je lagano povezao obodom planine ka dolini u podnožju. Na poslednjoj okuci rekao je vozaču da stane. Sunce je zalazilo za more, jarko i neprozirno u svojoj zlatastoj težini. Još jednom se okrenuo i pogledao ka Kefaloniji; dah mu je zastao. Bilo je to čudesno mesto; velika stenovita kupa dizala se

* Odnosi se na to što Englezi naglašavaju slovo *r* u reči *disturbing*. (Prim. prev.)

tri stotine metara u plavi kritski vazduh. Jednom stranom strmo se uzdizala iz mora kao da ju je bio zasekao neki suludi arhitekta. Bočne strane stradale su usled nepogoda i ponegde su rasli primorski hrast i mirta. Na samom vrhu video se šumarak čempresa i maslina. Negde po sredini kupe bilo je usečeno seoce Kefalonija, čije su kuće, omalane u jarke boje, pod zamiću svetlošću sunca odisale starinom i jednostavnošću. Od tog malog civilizovanog useka planina se dalje uzdizala u nebo. Video je aleju niskih hrastova koja je vodila do samog ulaza u lavirint. A onda, dole niže puta, ugledao je ljupku kuću koju je Akselos nazvao „Kefalonija“. Bila je sagrađena u raselini stene što se pružala sve do mora. Tik uz beli mol ljuškao se, kao neki živahni leptir, mali beli čamac s jedrom. Sa ove poslednje okuke video je u daljini, ali sasvim jasno u modrikastoj svetlosti, dve prilike na travnjaku.

Na Akselosov poziv, pojavila se Katina. Donela je šahovsku tablu i kutiju sa figurama. Na sto je postavila sveću i pored spustila kutiju šibica. „Šta misliš o njoj, Diki?“, reče Akselos svojim neobičnim naglaskom. Imala je plavu odeću i žuti šeširić; bila je izvanredno građena, s tamnim jastrebolikim licem. Dok se saginjala da uzme poslužavnik sa šoljicama za čaj, Akselos ju je nehajno dodirnuo po zadnjici. „Crna kao greh“, rekao je kriveći usta i gladeći Katinu – onako kako bi neko milovao glatke bokove jelena. Katina kao da na sve to nije obraćala pažnju. Grejsen je nervozno gledao oko sebe, svestan podrugljivog pogleda svog prijatelja. „Sjajna je“, reče uljudno, ali s nelagodnom lepo vaspitanog čoveka. Akselos je razmakao usne i kratko otpuhnuo podrugljivo se smejući.

„Katina je proizvod jednog idioritmičnog* manastira“, reče on. „Udovica je... ili je to bila. I upravo je to čini tako idiorit-

* Grč.: *idios* – svoj, vlastiti; *rhythmós* – ritam. Misli se na grčke manastire u kojima ne postoji nikakvo zajedničko životno pravilo, gde svaki kaluđer živi kako misli da treba, oblačeći se i hraneći o svome trošku. (Prim. prev.)

mičnom. Tako beskompromisno idioritmičnom, je l' tako, draga moja?“ Devojka je unela poslužavnik u kuću. „Kao izraz nežnosti, ta reč je neuporediva... moja mala idioritmična monahinja, a?“ Akselos počeo da namešta figure na tabli. „Dragi moj Diki“, reče on, „ne gledaj me kao da sam izdao belog čoveka.“ Grejsen je napravio jedan od svojih nepotrebnih malih pokreta rukom opovrgavajući nagoveštenu kritiku – pokret koji je govorio „daleko bilo“. Akselos je uživao u tome što je njegovom prijatelju neprijatno. Protrljao je rukom bradu i još jednom iskrivio usta u osmeh. „Moja majka Arabljanka i moj otac Grk“, rekao je, „omogućili su mi jasan uvid u mediteranski svet gde ljude vrednuju zbog njihove... idioritmičnosti, da se tako izrazim. Ali bez obzira na moju nesrećnu nacionalnost, za koju je otac mislio da će mi koristiti, ja malo šta imam zajedničko sa plodovima ove visoravni. A ti, Diki, i posle trideset godina još izgledaš zbunjeno.“

Grejsen uzdahnu. „Silene“, reče on, upotrebljavajući nadimak koji je Hogart nadenuo Akselosu kada su bili na prvoj godini fakulteta, „Silene, neće ti to izaći na dobro.“

„Ona ima mlađu sestru koja je još lepša i još idioritmičnija, ako si zainteresovan da je...“

„E pa, znaš šta...“, reče Grejsen usiljeno. „Dosta si me peckao, Silene. Pripazi se.“

Akselos upali sveću; sada su sedeli u zlatnom oreolu svetlosti dok se večer, modrikasto i bez daška vetra, pretapalo u noć. Devojka se ponovo pojavila i kraj njih spustila čaše i brušenu bocu s vinom. „Pretpostavljam da će Berd ostati da prenoći gore u manastiru“, reče Grejsen rasejano. Akselos odloži cigaru i odlučno povuče prvi potez. „Zapazio sam da svi Hogartovi pacijenti žurno odlaze u manastire; ili postaju kaluđeri, ili prihvataju da budu đakoni na Atosu. Šta li to stari đavo smeras tim svojim psihoanalitičkim igrarijama? Poslednja knjiga mu je bila nekako nečitljiva.“ Grejsen nabra obrve i rasejano promrmlja nešto.

„Berd je zapovedao nekim gerilcima“, reče povlačeći potez, „za vreme poslednjeg rata. Kaže da je dobro upoznao izvesne delove lavirinta. Čudno je da nije naišao na tvoj hram – i pred-uhitrio te.“ Akselos se iznenada upilji u njega jednim okom, oblim i sjajnim kao dugme. Na licu mu se pojavio osmeh, ovoga puta tajanstven i nejasan. „Takvo ti je carstvo nebesko, Diki“, reče. Činilo se kao da hoće još nešto da kaže, ali se zaustavio. Onda je uzdahnuo.

„Diki, ti si stručnjak – ti si to video.“

„Da“, reče Grejsen pomalo ustuknuvši, iznenađen. Uznemiravalo ga je kada bi ga neko nazvao stručnjakom.

„Kip koji sam ti poslao za Muzej, i reljef – smatraš li da su originalni?“

„Svakako“, reče Grejsen.

„E pa, nisu. Razlog zbog kog Berd nije pronašao hram dok je boravio u lavirintu jeste taj što hram nije ni bio tamo. *Ja sam ga sagradio.*“

Grejsen nije imao baš veliki izbor izraza lica na raspolaganju. Izgledao je više uvređen nego iznenađen. Akselos nije mogao a da se ne nasmeje mešavini žalosti i neverice koja je lebdela na tom okruglastom i mirnom licu. „Kamen potiče sa jednog starog nalazišta u blizini Kastrona“, reče on. „Hram sam sagradio od komadića mermera povađenih iz starog mola. Podnožje stuba i osnovu bareljefa načinio je upravo ovde jedan stari monah. Kip sam napravio ja.“ Smejao se sve dok mu oči nisu potpuno iščezle, a nos mu se spojio s bradom. Lice poput grčke tragične maske, pomisli Grejsen. Bilo je to uznemirujuće. Ali opet, čovek bi uvek mogao pretpostaviti da je Akselos spreman za neku tako tešku obmanu. Pošto je stare spomenike shvatao ozbiljno, Grejsen je bio krajnje ozlojeđen. „Znači, zato si me upozorio da ne...“, rekao je sumorno. Setio se bleštavih sunčevih zraka koji su se probijali kroz pukotinu u tavanici i osvetljavali veliki reljef. Akselos reče: „To će mi zapečatiti karijeru, Diki, zar ne? Pobeda učenosti. Morao sam da sačekam da taj monah umre da

bih svetu otkrio 'Grad u kamenu.'“ Sedeli su i gledali se preko šahovske table. Grejsen uzdahnu i odmahnu glavom. Akselos reče: „Na jesen će prevari biti godinu dana. Tada nameravam da štampi otkrijem pravu priču. Tako ću nepobitno istaći dva načela u koja verujem: da stručnjaci ne znaju ništa i da se arheologija razvila u nauku dosadnu poput teologije. Ti si na potezu.“

„Ali tvoj *ugled*“, reče Grejsen, razmišljajući o tome kako je ovim postupkom čitav Akselosov život srozan u blato. Čim bi dobio neko priznanje, on bi ga i odbacio; ne baš kao da nije voleo priznanja, već pre kao da ga je neki unutrašnji izopačeni poriv sprečavao da u njima uživa. Pre svega, bilo je tu ono briljantno tumačenje Nugatija, dok je još bio na prvoj godini studija. Propala mu je i stipendija Trinitija za postdiplomske studije. Njegov mentor je rekao: „On je izvanredan, nema šta, ali samo kada se činjenice slažu s njegovim idejama.“ A sada je, u šahu, gubio zbog te iste sklonosti prema neuobičajenim potezima, na kojoj bi mu čovek mogao pozavideti. Ili možda nije bio dovoljno pažljiv? Hogart je umeo veoma duhovito da imitira Malinsa, izviđača, kako se bez daha naginje nad njegov krevet i šapuće mu: „Bela crkvice danas, gospodine“, dodajući: „gospodin Akselos je ušao i rekao mi da vam prenesem da je ponovo imao poteškoća, gospodine, i da ne zna na koju stranu da se okrene, gospodine.“

Kao da je pogodio o čemu razmišlja njegov prijatelj, Akselos je spustio naočare i rekao: „Nema svrhe da lupaš glavu zbog mene, Diki. Ja sam nepopravljiv. Sa hiljadu ili dve godišnje čovek to sebi može da dopusti. Ali ti predugo skromno živiš da bi shvatio koliko su neprikladne današnje intelektualne zabave čoveku koji se jednog dana probudio s platonskim ognjem u utrobi.“

Lice mu je sada bilo tužno – bilo je to lice skrhanog pape, u svetlosti samo jedne sveće. Nesrećan je, video je Grejsen, i njegovo već spremno saosećanje sada se iznenada rasplamsalo. Akselos je sedeo i zurio u Grejsena kao da ga jedva vidi, a krupne, pomalo ženskaste ruke položio je u krilo. „Šah-mat“, rekao

je Grejsen i dunuo u sveću, a onda uzeo prijatelja podruku i poveo ga u osvetljenu kuću.

Desetak kilometara odatle, američki novinar izvadio je beležnicu i komadiće papira na kojima je upisivao značajne pojedinosti povezane s nesrećom. Uvek mu je bilo teško da pročita svoj rukopis. Pod svetlošću baterijske lampe stavio je listove papira na kolena i napregnuvši se da ublaži podrhtavanje starog auta, pokušao da sastavi izveštaj. Bilo je nekoliko zanimljivih momenata koji će mu pomoći da u dopis unese živosti. Na primer, ser Huan je nekoliko puta obavestio vlasti da lavirint nije bezbedan i da ture s vodičem treba otkazati. I britanski konzul je pokušao da odvrati kapetana *Evrope* od iskrcavanja putnika i od toga da im omogući izlet. A zatim je tu i zanimljiva činjenica da je već nekoliko istraživačkih grupa nestalo u tom lavirintu. Imao je i datume: 1839, 1894, 1903. Sve su to bile nezvanično oformljene grupe, i nestale su bez ikakvih tragova. Ser Huan je procenio da se lavirint prostire na nekoliko kvadratnih kilometara. Postojala je i narodna legenda da u središtu lavirinta živi nekakva ogromna životinja.

I dok je u Kaniji bez žara večerao, stigao mu je telegram iz kancelarije u Atini sa spiskom putnika na *Evropi* – zapravo, s imenima onih turista s broda koji su krenuli u lavirint.

Gospodin O. Fermaks

Gospodin i gospođa Truman

Gospođica Virdžinija Dejl

Kapetan Dž. Berd

Lord Grejsen

Gospođica Dombi

Kempionovo ime nije se pominjalo. Štriklirao je imena lorda Grejsena i kapetana Berda. Za njih se zna. Ostale je smatrao mrtvim. Pitao se kakve su šanse da iko od njih pronađe izlaz. Ali opet, prošlo je samo dvadeset četiri časa. Možda bi trebalo da ostane još malo i sačeka da vidi neće li mu vreme doneti bolju priču? Presudio je letimičan pogled na preteći mrak Kanije.

Sutra će uhvatiti avion za Atinu. Ostatak priče, mislio je, mora se slediti u Londonu. U redakciji će možda iščeprkati još nešto zanimljivo kada reporteri odu na adrese žrtava. Još jednom je pažljivo pročitao imena s liste pre nego što je isključio ogoljenu sijalicu što je na iskrzanom kablju visila s tavanice prepune steni- ca. Prezime Fermaks odnekud mu je bilo poznato...

U isto vreme, putnički brod *Evropa* sa preostalim turistima bio je ukotvljen u Aleksandrijskoj luci. Kapetan i brodski blagajnik sedeli su u kabini i razmatrali poslednji telegram od Glavnog predstavnštva kompanije u Londonu. Na najveći broj pitanja iz telegrama nije bilo teško odgovoriti. Na primer, zašto kapetan nije organizovao potragu da bi spasao žrtve? To je bilo toliko glupo pitanje da je iznerviralo čak i broskog blagajnika, koji je usled svoje profesije zadobio karakter jagnjeta i sve-znanje boga. Pre svega, nije postojao prevoz kojim bi se tragači prebacili stotinu kilometara preko Krita; drugo, ulaz u lavirint bio je zaprečen; treće, *Evropa* je imala svoju maršrutu, i moralo se udovoljiti željama nekoliko stotina drugih putnika. „Dovoljno je sažet“, ljutito je rekao kapetan čitajući svoj odgovor. „Šta oni zamišljaju da smo mi?“ Blagajnik je uzeo telegram i vratio se u svoju sobu. Pronašao je listu putnika i uzeo penkalo s mastilom koje se ne briše.

Dok je precrtavao svako ime, činilo mu se da iz njih isteruje zloglasne senke te nesreće što je, izgleda, i dalje pritiskala duše preostalih putnika. Smrt i turistički obilasci, pomislio je, to dvoje nikakvo objašnjenje ne može da usaglasi; setio se koliko se on sam bio dvoumio da li da se pridruži grupi koja je tog prijatnog prolećnog jutra krenula sa broda. Reč „lavirint“ označavala je nešto u isto vreme i zastrašujuće i primamljivo. Kakav li je? Na starom vemblijskom vašaru postojao je vodeni lavirint. Plovili biste u mraku u čamčiću i na kraju prošli kroz hodnik s ogledalima i osvetljenim naslikanim pejzažima na zidovima.

Istraga je bila gotovo završena. Ostalo je još da se prikupi dokumentacija o turističkoj agenciji koja je organizovala krstarenje.

Delovi kapetanovog brodskog dnevnika, isečci iz novina i vrednosni papiri nestalih putnika poslani su u London kako bi se učinila usluga jednom osiguravajućem društvu koje se uspaničilo. Nije tu bilo mnogo toga što bi ikoga zanimalo. Jedna brodska stjuardesa, Irkinja, dobila je zadatak da isprazni kabine. U kabini Trumanovih ostao je stari sanduk u kojem se nalazilo nekoliko jeftinih, staromodnih haljina, nekoliko velikih šešira – od kojih su dva bila ukrašena perjem; jedan termofor; nekoliko svežnjeva pisama povezanih trakom i nekoliko džempera. Stjuardesa je probala haljine: nisu joj odgovarale. Ali jedan džemper, gusto pleten, stajao joj je kao saliven pa ga je zadržala. Pisma je pažljivo položila u sanduk, zajedno sa ostalim stvarima. Poželela je da ih pročita, ali poduke iz detinjstva ulile su joj u glavu poštovanje prema privatnoj prepisci – ako već nisu prema privatnom vlasništvu. Trumanovi su bili veoma simpatičan par, pomislila je stavljajući u džep češalj i paketić neotvorene kozmetike sa brodskog ležaja. Postariji i mirni, i možda pomalo neobični. Nisu bili kao pegava, crvenokosa gospođica Dombi, autoritativnog glasa – gospođica Dombi čija je kabina bila pravo skladište verskih brošura i letaka Crkvenog društva. Baš joj se nije sviđala. Samo što se bila ukrkala na brod, zazvonilo je zvono i gospođica Dombi se stvorila na vratima njene kabine, podbočena, iščekujući pomoć oko raspakivanja. „Hajdete“, pozvala ju je drskim samouverenim tonom. „Požurite.“ A onda, šta? Nikada ne biste pogodili. Pitala ju je kako se zove i, gurnuvši joj jednu knjižicu u ruke, rekla: „Evo, pročitajte ovo kada budete imali vremena.“ Naslov knjižice je bio *Put krsta*. Stjuardesi je to bila samo gomila gluposti, ali ju je gospođica Dombi iz dana u dan zapitkivala: „Zar još niste pročitali? Želite li da vam ja nešto objasnim?“ A onda, tu je bio i njen mali gadni pas koji je svugde pravio nered; unela ga je na brod uprkos pravilima i niko nije mogao da ga odvoji od nje.

Pristupajući imovini gospođice Dombi, koje osim gomile brošura i letaka i nije bilo mnogo, stjuardesa se setila još jed-

nog nemilog slučaja koji ju je iznenadio. Kasnije, tokom plovidbe, prepričala ga je brodskom blagajniku, kome je sve to bilo veoma smešno. Zvono je zazvonilo i gospođica Dombi se pojavila na vratima kabine, a na njenom zajapurenom pegavom licu oslikavao se bes. Bez reči se okrenula i pošla ka privatnom kupatilu u produžetku njenog salona. Uperivši drhtavi prst, besno je rekla: „A šta bi ovo trebalo da predstavlja?“ Pokazivala je na *bide* – jer *Evropa* je bila jedan od onih francuskih brodova koji su posle rata promenili vlasnike. „To, madam“, rekla je stjuardesa, s neprijatnim osećajem da je baš ona kriva za bes gospođice Dombi, „to je bide.“ Gospođici Dombi je to bilo dovoljno. Okrenula se na petama i žustro krenula hodnikom. „Iz ovih stopa idem kod kapetana“, rekla je. „To odmah mora da bude uklonjeno.“ Zatim se progurala do komandnog mosta i pronašla kapetana. Nije poznato šta mu je rekla, ali kada su sišli s mosta, lica su im bila prilično rumena. Bide je ostao tamo gde je i bio, a polarna hladnoća zapljusnula bi kapetana kad god bi kraj njega palubom prošla gospođica Dombi. Ali kapetan nije bio čovek na koga bi takvo ponašanje moglo da utiče.

Gospodin Kempion je poneo sve svoje stvari. On je, međutim, prosuo i zatim nehotice ugazio izvesnu količinu farbe u pod i zaboravio je malu preklopnu izletničku stolicu. Pod njegovim jastukom pronašla je papirnu kesu punu oraha, kao i mali, ne baš čist češalj. Desetak uvijenih platnâ stajalo je u uglu obmotano gumenom trakom, na njima je bila nalepnica, a na njoj ispisana neka adresa u Marselju. Gospodin Kempion se ponekad ponašao isuviše prisno prema njoj. „Peni za tvoje misli“, rekao joj je jednom prilikom, a pošto ona nije odgovorila: „E pa, onda funta za tvoje telo.“ Teško da je to bio način na koji se moglo razgovarati s jednom pristojnom devojkom – čak i da nije bila dama. Gospodin Kempion je na garderobnom ormanu ostavio i beretku. Uvek je nosio beretke i otkopčane košulje. Verovatno je imao više beretki. Stavila ju je na glavu i odlučila da je zadrži; neće loše izgledati kada je opere. Orasi su većinom bili užegli.

Ko je još bio tu? Kad god bi krenula u Fermaksovu kabinu, obuzimalo ju je nekakvo prijatno osećanje sujeverne bojazni. Kabina mu je bila mračna i nalazila se na palubi A. U njoj je uvek bio stravičan nered. Knjige su ležale svuda naokolo, odeća je virila iz torbi, a tu je bilo i nekoliko gomila koverata povezanih vrpcom i zapečaćenih voskom. Lagano ih je dodirnula, kao da se plašila da je magnetizam ovog medijuma i dalje na njegovim stvarima. Bio je tu i njegov kratki plašt koji je nosio na balu – ogrtao ga je preko večernjeg odela. Pored kreveta su bile ostavljene kutija cigareta i brojanice. Uzela je nekoliko koverata i okrenula ih. Na jednom je paučinstim rukopisom bilo napisano *Iseći iz štampe, 1941–48*, na drugom *Članci o medijumu*, a na trećem *Moja poslednja volja i testament, O. Fermaks*.

Došao je i brodski stjuard da joj pomogne u razvrstavanju stvari u prepunoj kabini. Ona je rekla nešto o količini predmeta koju je za sobom ostavio Fermaks. „Putovao je u Egipat“, rekao je momak. „Ostali su nameravali da ostanu neko vreme na Kritu pa su poneli svoje stvari.“ Da li je to bila istina?, pitala se. Gospođica Dejl nije ponela večernju haljinu. „Ta sirota gospođica Dejl“, reče ona, „tako je bila tiha i nežna.“ Pogledala se u ogledalo, liznula jedan pa drugi prst i namestila uvojak na čelu. Momak je knjige sakupio na gomilu i ubacio ih u torbu. „Nikakve pare nije ostavio, a?“, rekao je u neverici. Ona je savijala odela i slagala ih jedno na drugo. „Verovatno nije ni imao mnogo šta da ostavi“, rekla je.

U Berdovoj kabini pronašli su dva kaki šortsa, a u Grejsenovoj ogledalce za brijanje koje je sa zadnje strane bilo poduprto polukrunom. „Vidi se da je od glave do pete lord“, reče stjuardesa stavljajući novčić u džep. „Ko bi drugi novčićem podupirao ogledalce za brijanje?“

Kabina gospođice Dejl nije bila tako prazna kao što im se u prvi mah učinilo. „Eto – vidi se. Nije bila baš mnogo uredna“, reče s negodovanjem stjuard. Njemu se gospođica Dejl baš sviđala, tako tužna i plavokosa, a bilo mu je simpatično i to što joj je

bilo neprijatno da zvoni za posluhu jer, kao što je rekla, „nije bila navikla na nju“. Ceo dan bi provodila na palubi, u ležaljci, uvijena u ćebad, oporavljajući se od teške bolesti. U poslednje vreme kraj nje se mogao videti i lord Grejsen, koji je imao običaj da joj čita. „Eh, pa da“, reče stjuard uzdišući, „bila je to prava romansa.“ Stjuardesa je primetila njegov uzdah i slegla ramenima.

Mnogobrojne časopise koje su sakupili predali su na kraju brodskom blagajniku dok je stajao na palubi C i predusretljivo razgovarao s nekim poznanikom, pljučkajući u masnu vodu Aleksandrijske luke. „Hvala“, reče on. „Ne bi mi škodilo malo neobaveznog čitanja.“ Rekao je to kao da se čitav dan rvaio s glomaznim rečnicima (polica iznad njegovog ležaja bila je krkata knjigama sa žučkastim koricama).^{*} Dohvatio je tu gomilu časopisa, stavio ih pod mišku i nastavio razgovor. Prepričavao je poznaniku tragediju koja je zadesila grupu u lavirintu. Pošto se nauživao pričajući, otišao je i seo u naslonjaču na krmi, pripalio lulu i počeo da prelistava časopise. Na trenutak se zapitao kom putniku je pripadao koji časopis – teško se moglo zamisliti da je, recimo, *Bajstenders* pripadao Fermaksu. Fermaks mu je ulivao strahopoštovanje. Izgledao je kao neki prorok manjeg formata – imao je upalo lice, ali žestoku narav. Odbio je da drži seansu u salonu prve klase, pravdajući se lošim zdravljem. Pa ipak, kad bi progovorio, bilo je to kao da je vulkan proradio – izražavao se kratkim i jezgrovitim rečenicama. Nosio je mekane crne leptir-mašne s klonulim krajevima – onakve kakve su bile moderne u Belgraviji^{**} pri kraju prošlog veka. Njegovo tamno lice odražavalo je suptilan karakter, podsećajući na kasnije portrete Rudolfa Štajnera; na jarkoj svetlosti palube za prvu klasu tamni podočnjaci poprimili bi mu ljubičastu nijansu. Satima je znao da korača palubom s rukama u džepovima, poput nekog krajnje ćudljivog zanesenjaka.

^{*} Misli se na petparačke romane. (Prim. prev.)

^{**} Pomodarski kraj Londona s kraja 19. veka. (Prim. prev.)

Pre nego što je pao u san, brodski blagajnik se neko vreme pospano poigravao ovim lelujavim sećanjima. Primetio je da su nekim portretima u časopisima sa socijalnim temama olovkom bili dodati brkovi i pitao se je li za te nedoličnosti bio odgovoran Grejsen. Sunce je utonulo iza povorke katarki i jarbola i počinjao je da pirka lagani vetrić.

U Tulonu su se svi bili iskricali, a Trumanovi su se kasnije, malim jedrenjakom, vratili prilično pripiti. Blagajnik je video da gospođica Dombi sedi preko puta njih, i da je sva rumena i gnevna – podvaljak joj se bio zacrveneo, što joj se uvek dešavalo kada bi bila besna. Gospodin Truman je nakrivio šešir na uvo, obgrlivši svoju ženu. Pevali su *Kada se irske oči smeše*, tako se uživljavajući da se onim treznijim članovima posade što su ih posmatrali sa ograde broda sve to činilo pomalo preteranim. Grejsen je nešto rekao Berdu i obojica su se nasmejali. Bilo je očigledno da gospođici Dombi nije prijatno u njihovom društvu. Uporno je zurila preda se čudeći se kako su ovi grozni ljudi uopšte uspeli da putuju prvom klasom. Kad je jedrenjak prispeo uz bok *Evrope*, ona je slučajno uhvatila Trumanov pogled i, užasnuta, shvatila da joj je on, pogledavši je još jednom prodorno ali blago, namignuo. „Taj čovek“, zašišala je na Berda kada se popela na palubu. „On je pijan.“

Trumanovi su bili simpatični brodskom blagajniku. Gospodin Truman je bio omalen i zdepast čovek sa dosta sedih u kosi i s negovanim brčićima. Bio je krajnje dobrodušan i činilo se da uopšte ne pati od socijalne inferiornosti zato što putuje prvom klasom: „Novac“, rekao bi kad god je trebalo da se plati za šankom, „meni ništa ne znači. Nikada nisam znao njime da raspoložem Evo, neka ode sve.“ Pričalo se da je zgrnuo bogatstvo na fudbalskim kladionicama. Gospođica Dombi je besnela jer prema njemu nije mogla da zauzme svoj pokroviteljski stav; bio je učtiv, ali bistar i pomalo podrugljiv.

Gospođa Truman je bila zgodna žena koja nije mnogo vodila računa o oblačenju. Rumenilo na obrazima skoro uvek joj je

bilo neujednačeno naneseo, a patike za palubu nisu joj bile baš najčistije. Nju i njenog muža povezivao je sličan smisao za humor; bili su saučesnici u kritici sveta oko sebe; sveta što je pred njih izbacivao ljude tako neodoljivo smešne kao što je gospođica Dombi, ili tako prijatne kao što je Grejsen. Naročito su im zabavne bile pretpostavke drugih o tome odakle im toliki novac; a zapravo u džepu nisu imali više od petnaest funti. Truman je osvojio neku nagradu u nedeljnim novinama pa su mu ponudili da bira između funte nedeljno do kraja života, i krstarenja. Izbor je bio tipičan za njega. „Ljudi moji“, rekao je dobrodušno, „funtu nedeljno i sam mogu da zaradim, ali krstarenje nikad nećemo moći da priuštimo, zato – krstarenje!“

Bilo je očigledno da se Trumanovi mnogo vole i gospođica Dombi nikako nije mogla da im oprostí njihove intimne šale, način na koji su jedno drugom šaputali na uvo i šetali se mokrim palubama držeći se za ruke kao školarci. Stjuardesina ocena da su joj simpatični, mada možda pomalo neobični, zasnivala se na razgovoru koji je jedne noći slučajno čula dok su se Trumanovi svlačili u svojoj kabini. Vrata su bila otvorena, a Truman je prao zube – što je on uvek činio s uživanjem i izuzetno bučno za jednu tako običnu radnju. Čovek bi pomislio da to nekog konja timare u štali. Svu tu buku povećavalo je i njegovo mumlanje – usput je i pevušio. Te noći, dok je stjuardesa prolazila pored vrata, ova uobičajena predstava iznenada se prekinula, i ona je začula prigušene i gotovo sablasne jecaje u hodniku u kome se inače ništa nije čulo izuzev razdražujućeg zvuka ventilatora. „Pa dobro, Elsi“, rekao je Truman, „znam da bi sve bilo drugačije da nije umrlo.“ Posle još nekoliko reči začula je melodičan glas gospođe Truman koji je povratio čvrstinu: „Znam da je to glupo, Džone, ali stalno imam osećaj kao da sam ga ja ubila.“

Kasnije te večeri čula je Trumana kako se žali na stešnjenost kabine: „Voditi ljubav na ovakvim ležajima, to je kao voditi ljubav u kutiji šibice“, rekao je s onim smešnim severnjačkim naglaskom, otežući samoglasnike.

Ali njihova ekscentričnost konačno je potvrđena kada ih je jednog dana stjuardesa zatekla kako goli sede jedno do drugoga na ležaju i igraju ruski šah.* „Uđi, draga“, rekla je gospođa Truman ljubazno i nehajno, a onda je, videvši njenu zapanjenost, dodala: „Džone, gubi se odavde.“ Čula je kako se Truman neobuzdano smeje pokušavajući da obuče košulju. Ispričala je o ovom događaju stjuardu, i upitala ga veoma ozbiljnim tonom da li tako stari ljudi vode ljubav: izgledalo joj je to pomalo nepristojno. Bili su dovoljno stari da imaju odraslu decu. Stjuard je prigušio osmeh i rekao da ne zna – verovatno su samo ekscentrični. Ovo objašnjenje potpuno ju je zadovoljilo. Da, baš tako, ekscentrični su. Ali bili su dobrodušni i skromni, i ona je u srcu osetila talasid sažaljenja dok je u sanduk koji je, sudeći po metalnoj pločici, napravio neki g. Stivens iz Pekam Reja, pakovala jeftine haljine, staru žičanu četku za kosu i izdanja časopisa *Titbits*.

Tek posle nekoliko dana, kada je u štampi objavljeno da je Grejsen uspeo da se izvuče iz lavirinta, brodski blagajnik je shvatio da je on bio pesnik. „*Najistaknutiji pesnik-plemić Engleske*“, pisalo je u jednom časopisu gde je data i njegova kratka biografija, a pomenuti su takođe njegova škotska titula, Vojni krst i njegova izvanredna igra za *Džentlmene* na utakmici protiv *Plejersa* na terenu Lords 1936. godine. Svima je bilo žao što to nisu saznali ranije; bio je tako tih i nenametljiv – tako nalik nekom sredovečnom berzanskom posredniku. Istina je da su ga jednom prilikom videli kako nešto zapisuje u beležnicu i da je na palubi A nekoliko puta čitao gospođici Dejl – ali da li je to bila poezija ili ne, nije im bilo poznato. Izgledalo je, međutim, da je to što se baš on spasao bilo ništa drugo do božje providenje. Kasnije će brodski blagajnik pročitati u *Tajmsu* i jednu Grejsenovu pesmu, koja počinje stihovima: „Kada smrt kao sunčani sat rasprostre svoju senku.“ Primetio je da su ovi redovi, sudeći po

* Igra kod nas poznata kao iks-oks. (Prim. prev.)

datumu, bili napisani aprila 1947, nekoliko nedelja pre nesreće u lavirintu, ali mu je sve to sada izgledalo kao neki predosećaj, onoliko koliko je on to mogao da razume. Pročitao je stihove nekoliko puta, isekao ih perorezom i isečak prljavim prstima stavio u notes, da bi ih kasnije, nekom prilikom, još jednom razmotrio. I tu se njegov krug razmišljanja zatvarao.